

Riksdagen
Förvaltningsutskottet

Riksdagens förvaltningsutskott begär att Statens ämbetsverk ska lämna ett skriftligt sakkunnigyttrande gällande RP 13/2025 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om en reform av statens regionförvaltning. Statens ämbetsverk på Åland tackar för möjligheten att yttra sig om propositionen och lämnar härmed följande utlåtande:

Sammanfattning

- Uppgiften för Statens ämbetsverk på Åland är även efter att reformen har trätt i kraft att svara för tillgången på statliga tjänster i landskapet Åland och att främja den regionala jämlikheten genom att sköta verkställighets-, styrnings- och tillsynsuppgifter inom ramen för sina befogenheter i landskapet Åland.
- Ämbetsverket kommer även i fortsättningen att ha ett mer omfattande uppgiftsområde än vad regionförvaltningsverken har för närvarande eller det nya Tillstånds- och tillsynsverket kommer att ha. Uppgifterna är statliga tjänster som ska finnas tillgängliga i det självstyrande området oberoende av deras årliga användningsgrad.
- Statens ämbetsverk på Åland har inte nu och kommer inte heller framöver att ha en allmän behörighet att sköta statliga uppgifter i landskapet Åland. Till Statens ämbetsverk på Åland måste uppgifterna särskilt föreskrivas.

Vid lagberedningen ska man således i fortsättningen ta ställning till

- 1) huruvida uppgiften i landskapet Åland hör till landskapet Ålands lagstiftningsbehörighet eller till rikets lagstiftningsbehörighet, och
 - 2) om uppgiften inte hör till landskapet Ålands lagstiftningsbehörighet, ska det tydligt anges vilken statlig myndighet som ska sköta uppgiften i landskapet Åland.
- Utvecklingen av flera informationssystem är förknippad med stora utmaningar som bör lösas med beaktande av gällande rikslagstiftning och självstyrelselagen för Åland. Budgetmedel måste exempelvis reserveras för ämbetsverkets integrering i det nationella datasystemet ELSA för folkbokföringstjänsterna. Om inte budgetmedel reserveras kommer inte folkbokföringstjänsterna att kunna tillhandahållas på jämlik nivå som i övriga landet.
 - Det råder fortfarande oklarhet i vissa frågor som gäller administrativa begränsningar av den personliga friheten och som enligt självstyrelselagen för Åland hör till rikets lagstiftningsbehörighet. I regionförvaltningsreformen föreslås bland annat en ändring av

barnskyddslagen som gör det möjligt att bereda en överenskommelseförordning om överföring av tillsynsuppgiften till självstyrelsemyndigheterna (lagförslag 250). Däremot är motsvarande tillsynsuppgift i fråga om äldreomsorgen inte möjlig att lösa genom en överenskommelseförordning. Det är en allvarlig brist eftersom staten saknar en myndighet med förvaltningsbehörighet på Åland inom detta område. Statens ämbetsverk på Åland har fört diskussioner med ministeriet i fråga om de situationer som ämbetsverket har fått kännedom om. Statens ämbetsverk på Åland har dock inte behörighet att inleda lagberedning.

- I regeringspropositionen (avsnitt 4.2.5.3) konstateras det att myndigheternas samarbete och kontakter med låg tröskel också på svenska bör stödjas genom resultatstyrning. Vid genomförandet av regionförvaltningsreformen ska särskild uppmärksamhet fästas vid samarbetet mellan myndigheterna. Ämbetsverket på Åland konstaterar att staten ännu inte har upphandlat tekniska simultantolkarrangemang gemensamt som lätt kan tas i bruk vid såväl närmöten som distansmöten.
- Gällande 13 § i förslaget till lag om Tillstånds- och tillsynsverket, där det föreskrivs om det regionala samarbetet inom beredskapen, anser Statens ämbetsverk på Åland att oberoende av de pågående lagändringarna [ändringarna av beredskapslagen (1552/2011), republikens presidentens förordning (900/2000) och självstyrelselagen för Åland (1144/1991)] bör detta inte hindra att samarbetet på regional nivå byggs upp. För Ålands del bör både statliga myndigheters och självstyrelsemyndigheternas deltagande tryggas.

Allmänt om reformen

Syftet med statens regionförvaltningsreform är att göra tillståndsprocesserna smidigare och förenhetliga tillsynen. Syftet med reformen i landskapet Åland är att trygga Statens ämbetsverks ställning och uppgifter på Åland i dess nuvarande form. Dessa åtgärder tillsammans uppfyller regeringens mål att stärka en hållbar ekonomisk tillväxt.

Statens ämbetsverk på Åland är en statlig sektorsövergripande förvaltningsmyndighet i landskapet Åland och tillhandahåller statliga tjänster i enlighet med de uppgifter som föreskrivits för ämbetsverket. Statens ämbetsverk på Åland har lång praktisk erfarenhet av verksamhet inom det självstyrda området, beaktande av språkliga rättigheter samt samarbete mellan riket och självstyrelsemyndigheterna på Åland.

En egen lag om Statens ämbetsverk på Åland förtydligar ämbetsverkets ställning och uppgifter samt synliggör såväl tillgången till statliga tjänster för ålänningarna som ämbetsverkets samarbete med riksmyndigheterna och självstyrelsemyndigheterna.

Beredningen av genomförandet har också synliggjort ett stort utvecklingsbehov som ämbetsverket har lyft fram och arbetat med under senaste år, men som fortfarande kräver åtgärder för att nivån på utförandet av uppgifterna ska uppnå samma standard som i övriga riket.

Utvecklingsuppgifterna hänför sig särskilt till digitaliseringen av tjänsterna samt till att bygga upp samarbetsrelationer med andra myndigheter när myndighetsorganisationerna förändras då reformen träder i kraft.

Om uppgifterna

I 1 § i förslaget till lag om Statens ämbetsverk på Åland föreskrivs det om ämbetsverkets ställning och verksamhetsidé. Dess uppgift är även efter att reformen trätt i kraft att svara för tillgången till statliga tjänster i landskapet Åland och främja den regionala jämlikheten genom att sköta verkställighets-, styrnings- och tillsynsuppgifter inom ramen för sina befogenheter i landskapet Åland.

I 3 § i lagförslaget har ämbetsverkets uppgifter samlats. Närmare bestämmelser om dem finns i annan rikslagstiftning och republikens presidents förordningar (så kallade överenskommelseförordningar).

I paragrafens 1 mom. räknas de uppgiftsområden upp som utgör kärnan i Statens ämbetsverks uppgifter och de statliga tjänster som ämbetsverket tillhandahåller. I bestämmelsen införs begreppet "folkbokföring", med vilket det hänvisas till uppgifter för vilka Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata sköter i övriga riket. Uppgifterna har sedan många år hört till Statens ämbetsverk på Åland i landskapet Åland. Utöver dessa folkbokföringsuppgifter sköter ämbetsverket till exempel förvaltningsuppgifter i vallagstiftningen, lagen om för- och efternamn, föräldraskapslagen, lagen om könsfastställelse, religionsfrihetslagen, lagen om dödförklaring och lagen om befolkningsdatasystemet samt Notarius Publicus tjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

Paragrafens 2 mom. gäller så kallade rättsskyddsuppgifter. Dessa är åtgärder enligt exempelvis deponeringslagen, lagen om bostadsaktiebolag, lagen om andelslag, föreningslagen, lagen om europabolag, lagen om europaandelslag, lagen om bostadsrättsföreningar, lagen om säkerhetsutredning av olyckor och vissa andra händelser, lagen om öppna bolag och kommanditbolag, upphovsrättslagen, lagen om bostadsköp, lagen om gruppbyggande, vallagen samt lagen om samfälligheter.

Paragrafens 3 mom. innehåller uppgifter inom den regionala beredskapen samt befolkningskyddsuppgifter och 4 mom. landshövdingens och ämbetsverkets uppgifter i samrådsdelegationen för beredskapsärenden.

Statens ämbetsverk kommer även i fortsättningen att ha ett mer omfattande uppgiftsområde än vad regionförvaltningsverken har för närvarande eller det nya Tillstånds- och tillsynsverket kommer att ha. Uppgifterna är statliga tjänster som ska finnas tillgängliga i det självstyrda området oberoende av deras årliga användningsgrad.

Beredning av uppgiftsbestämmelser i framtiden

Bestämmelsen om uppgifterna i 3 § i lagförslaget grundar sig på uppgifter som föreskrivs någon annanstans i rikets lagstiftning eller i överenskommelseförordningar som utfärdas av republikens president.

Den rättsliga grunden för uppgifterna förtydligas avsevärt av att 16 § i lagen om regionförvaltningsverken slopas och därmed försvinner den mekanism genom vilken Statens ämbetsverk på Åland har kunnat föreskrivas förvaltningsuppgifter utan att den uttryckligen nämns i författningen. Till Statens ämbetsverk på Åland hör de uppgifter som har föreskrivits för statens regionalförvaltningsverk och som hör till rikets lagstiftningsbehörighet med stöd av självstyrelselagen för Åland.

Statens ämbetsverk på Åland har inte nu och kommer inte heller framöver att ha en allmän behörighet att sköta statliga uppgifter i landskapet Åland. Till Statens ämbetsverk på Åland måste uppgifterna särskilt föreskrivas.

Vid lagberedningen ska man således i fortsättningen ta ställning till

- 1) huruvida uppgiften i landskapet Åland hör till landskapet Ålands lagstiftningsbehörighet eller till rikets lagstiftningsbehörighet, och
- 2) om uppgiften inte hör till landskapet Ålands lagstiftningsbehörighet, ska det tydligt anges vilken statlig myndighet som ska sköta uppgiften i landskapet Åland.

Detta kan kräva att lagberedningens anvisningar i riket preciseras för att säkerställa att lagberedningen identifierar de uppgifter som på Åland hör till de statliga myndigheternas behörighet och på vilka områden lagstiftningsbehörigheten är delad mellan självstyrelsemyndigheterna och de statliga myndigheterna (exempelvis myndigheter som ansvarar för regionala beredskapsuppgifter).

Samarbete med de styrande ministerierna och ämbetsverken

I och med regionförvaltningsreformen förändras organisationsmiljön för Statens ämbetsverk på Åland. Statens ämbetsverk på Åland sköter för närvarande uppgifter som hänför sig till följande ämbetsverks uppgifter inom övriga riket

- Statens regionförvaltningsverk
- NTM-centralerna
- Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, Valvira
- Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, MDB
- Transport- och kommunikationsverket, Traficom
- Livsmedelsverket
- Konkurrens- och konsumentverket, KKV

I fortsättningen ska *det nya Tillstånds- och tillsynsverket* och Statens ämbetsverk på Åland ha motsvarande uppgifter inom den regionala beredskapen. Utöver detta ska det nya verket bistå ämbetsverket vid behov i allmänna förvaltningsärenden. Till exempel i fråga om uppgifter inom informations- eller personalförvaltning kan ämbetsverket behöva få stöd från förvaltningstjänsterna vid ett större ämbetsverk. Vid behov ska Statens ämbetsverk på Åland till exempel tas med i ramavtalsarrangemang som gäller Tillstånds- och tillsynsverkets offentliga upphandlingar, till den del det är ändamålsenligt med tanke på en framgångsrik verksamhet.

Inspektions-, tillsyns- och rapporteringsuppgifter i anslutning till olika stöd hör till samarbetet med *Livsmedelsverket*.

Inspektions-, tillsyns- och rapporteringsuppgifter i anslutning till konkurrens- och konsumentskyddsuppgifter ska i fortsättningen skötas i samarbete med *Konkurrens- och konsumentverket*, som har riksomfattande behörighet.

Statens ämbetsverk svarar för de uppgifter i landskapet Åland som *Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata* ansvarar för inom övriga riket. Vid sidan av regionförvaltningsreformen föreslås det att bestämmelsen i 3 § i lagen om Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (lagförslag 56) ändras. Den ändrade texten lyder *Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata svarar tillsammans med Statens ämbetsverk på Åland för att tillgången till den statliga service som avses i 1 mom. 4 punkten ordnas på ett resultatrikt sätt i landskapet Åland. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska särskilt svara för funktionen och utvecklingen av de informationssystem som används vid produktionen av tjänsterna och för funktionen och utvecklingen av e-tjänster och tjänster för ärendehantering och arkivering.*

I författningar som gäller dessa uppgifter (83 § i lagen om förmyndarverksamhet, 3 § i lagen om vissa personregister vid MDB samt 4 § i lagen om MDB) konstateras det uttryckligen att uppgifterna hör till Statens ämbetsverk på Åland i landskapet Åland. I fråga om uppgifterna iaktas självstyrelselagens språkbestämmelser, vars tillämpningsområde är geografiskt knutet till landskapet Åland. Det är inte möjligt att överföra uppgifterna till andra områden i riket, till exempel på grund av att utvecklingen av datasystemen vid Statens ämbetsverk på Åland fördröjs, utan lagändringar. Samtidigt ska det säkerställas att de språkliga rättigheterna tillgodoses på motsvarande sätt som självstyrelselagen förutsätter. Om ärendena skickas bort för att avgöras utanför Åland sätts dessutom självstyrelselagens 30 § 17 punkten ur spel. Enligt den gäller följande ”...arkivalier härrörande från statsmyndigheter som är verksamma i landskapet får föras bort från landskapet endast efter samråd med landskapsregeringen (30.1.2004/68)”.

Statens ämbetsverk på Åland har inte behörighet inom *socialvården eller hälso- och sjukvården*. Ämbetsverket strävar efter att i möjligaste mån att hänvisa de frågor som uppkommer till behöriga statliga myndigheter när det råder oklarhet om detta. Det råder fortfarande oklarhet i vissa frågor som gäller administrativa begränsningar av den personliga friheten och som enligt självstyrelselagen för Åland hör till rikets lagstiftningsbehörighet. I regionförvaltningsreformen föreslås bland annat en ändring av barnskyddslagen som gör det möjligt att bereda en överenskommelseförordning om överföring av tillsynsuppgiften till självstyrelsemyndigheterna (lagförslag 250). En motsvarande situation gäller lagförslag 221 (lag 519/1977). Tillsynsuppgiften i fråga om äldreomsorgen är dock inte möjlig att lösa genom en överenskommelseförordning. Det är en allvarlig brist eftersom staten saknar en myndighet med förvaltningsbehörighet på Åland inom detta område. Statens ämbetsverk på Åland har fört diskussioner med ministeriet i fråga om de situationer som ämbetsverket har fått kännedom om. Statens ämbetsverk på Åland har dock inte behörighet att inleda lagberedning.

Tillvägagångssätt

Statens ämbetsverk på Åland strävar efter att tillsammans med alla samarbetsparter utveckla verksamhetssätten så att ämbetsverket har möjlighet att delta i utvecklingsprojekt redan från första

början, varvid särdragen i tillhandahållandet av statliga tjänster i landskapet Åland kan beaktas på ett smidigare sätt (såsom rådgivning och språkliga rättigheter i anslutning till tjänsterna på det sätt som föreskrivs i självstyrelselagen för Åland).

I vissa situationer är det inte tydligt om uppgifterna hör till självstyrelsemyndigheterna eller till riksmyndigheterna och om det hör till riksmyndigheterna, till vilken av dem. Statens ämbetsverk på Åland strävar i dessa situationer efter att inom ramen för sin behörighet och sina resurser vara en samarbetspart med vilken situationen kan utredas så att ärendet kan överföras till rätt myndighet.

I regeringspropositionen (avsnitt 4.2.5.3) konstateras det att myndigheternas samarbete och kontakter med låg tröskel också på svenska bör stödjas genom resultatstyrning. Vid genomförandet av regionförvaltningsreformen ska särskild uppmärksamhet fästas vid samarbetet mellan myndigheterna. Ämbetsverket på Åland konstaterar att staten ännu inte har upphandlat tekniska simultantolkningsarrangemang gemensamt som lätt kan tas i bruk vid såväl närmöten som distansmöten.

Regional beredskap

Landskapet Åland västra gräns är inte bara självstyrelsens västra gräns utan hela Finlands. Verksamhet vid gränsen sköts både av självstyrelsemyndigheterna och av statliga myndigheter. Samarbetet kring detta sker nästan dagligen när till exempel risken för hybridpåverkan är högre än tidigare.

I 13 § i förslaget till lag om Tillstånds- och tillsynsverket föreskrivs det om det regionala samarbetet inom beredskapen. I 1 mom. konstateras det att ”*Med samarbetsområden för beredskapen avses områden som geografiskt stämmer överens med de samarbetsområden som avses i 35 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021).*” Med beaktande av att social- och hälsovårdsreformen inklusive regionindelningen inte gäller landskapet Åland är tillämpningsområdet för momentet svårtolkat.

Av det utkast till förordning som utgör bilaga till regeringens proposition framgår att Tillstånds- och tillsynsverket för viss tid tillsätter en regional beredskapskommission för varje samarbetsområde för beredskapen. Det är uppenbart att bestämmelsen gäller Statens ämbetsverk på Åland, men inte dess centrala samarbetspart Ålands landskapsregering.

I 3 § 3 mom. i förslaget till lag om Statens ämbetsverk på Åland stadgas: ”*Statens ämbetsverk på Åland sköter inom ramen för sin behörighet i landskapet Åland beredskaps- och beredskapsplaneringsuppgifter. Om samordningen av dessa uppgifter med Ålands självstyrelsemyndigheter föreskrivs särskilt. Om landshövdingens och Statens ämbetsverks befolkningsskyddsuppgifter föreskrivs särskilt.*”

I rikslagen kan man inte lagstifta om uppgifter för självstyrelsemyndigheterna. Det kan enbart göras genom självstyrelselagen och överenskommelseförordningar. I Republikens presidents förordning om skötseln i landskapet Åland av förberedande uppgifter för undantagsförhållanden (27.10.2000/900) föreskrivs om samordning av beredskaps- och beredskapsplaneringsuppgifter på Åland. I överenskommelseförordningen utpekas samrådsdelegationen för beredskapsärenden till ett gemensamt samarbetsorgan, som leds av landshövdingen och lantrådet.

Statens ämbetsverk på Åland anser att detta samarbete är centralt vid beredningen och verkställandet av den regionala beredskapen på Åland. Det regionala beredskapsarbetet kommer säkert att dra nytta av bestämmelserna om nationell samordning av det regionala beredskapssamarbetet. Beredningen av det hör dock inte till området för regionförvaltningsreformen, utan till området för de pågående ändringarna av beredskapslagen (1552/2011), republikens presidentens förordning (900/2000) och självstyrelselagen för Åland (1144/1991).

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Marine Holm-Johansson', with a long horizontal flourish extending to the right.

Landshövding

Marine Holm-Johansson